

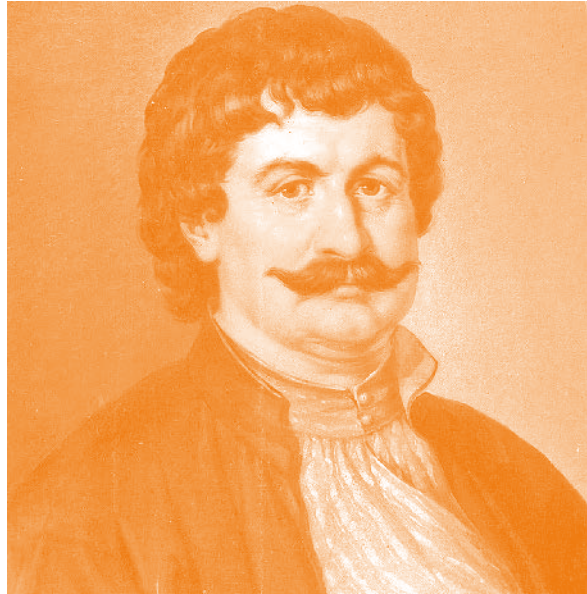
Ρήγας Βελεστινλής

Ὁ ἔθνεγέρτης καὶ πρωτομάρτυρας τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας

Ρήγας Βελεστινλής. Ὁ φλογερὸς πατριώτης, ὁ ἔμπυκωτὴς καὶ Διδάσκαλος τοῦ Γένους, ὁ πρωτομάρτυρας τῆς νεοελληνικῆς ἀναγεννήσεως. «Ρήγας» τὸ βαπτιστικὸ του. Ἀνεξακριβωτὸ τὸ οικογενειακὸ του ὄνομα. Ἀλλὰ ὁ ἴδιος στὰ βιβλία του καὶ στὰ ἐπίσημα ἔγγραφα ὑπογράφει ὡς «Ρήγας Βελεστινλής»: Ρήγας ἀπὸ τὸ Βελεστίνιο τῆς Θεσσαλίας. Ἐκεῖ εἶδε τὸ πρῶτο φῶς τοῦ ἡλίου τὸ 1757, ἔνωσε τὰ ἀθῶα παιδικὰ σκιρτήματα καὶ τὶς ἐφηβικὲς ἀνησυχίες. Σ' ἐκεῖνον τὸν τόπο ρίζωσε στὰ σπλάχνα του ὁ πόθος του γιὰ λευτεριά, κι ἔκλεισε μέσα του, μαθαίνοντας γράμματα στὴ Ζαγορὰ ἢ στὰ Ἀμπελιάκια, κάθε δόξα καὶ μεγαλεῖο τοῦ ἑλληνικοῦ παρελθόντος. Κι ἂν ὀνομάστηκε ἀργότερα «Ρήγας Φερραῖος» ἀπὸ τοὺς κλασικίζοντες Ἕλληνες λόγιους, εἶναι γιὰτὶ «Φερραῖ» ἦταν τὸ ὄνομα τοῦ Βελεστίνου στὴν Ἀρχαιότητα.

Νεαρὸς δάσκαλος στὸ χωριὸ Κισσός, ἀποτύπωνε μὲ πάθος στὶς παιδικὲς ψυχὲς ὅ,τι πιὸ ὁμορφὸ φτερούγιζε στὰ ὄράματά του. Ἀσφυκτιοῦσε ὅμως στὴ Θεσσαλία, καθὼς καὶ τὰ βουνά, κατὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι, «ἦταν βουρκωμένα» ἀπ' τὸ πλάκωμα τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Καὶ μὴν ἀντέχοντας, σκότωσε Τοῦρκο ἀγὰ πού βασάνιζε τὴν οἰκογένειά του καὶ τοὺς συμπολίτες του. Διέφυγε στὸν ἀέρα τῆς λευτεριάς, στὰ λημέρια τῶν Κλεφτῶν. Πέρασε στὸ Ἅγιο Ὅρος, κοντὰ στὸν μοναχὸ Νικόδημο, τὸν μετέπειτα Ἅγιο Νικόδημο Ἀγιορείτη, ἐπωφελήθηκε μελετώντας στὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἀθωνιάδας Σχολῆς καί, πρὶν κλείσει τὰ εἴκοσι χρόνια του, βρίσκεται στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὑπηρετεῖ στὴν ἀρχή, χάριν βιοπορισμοῦ, σὲ ἐμπορικὸ γραφεῖο Θεσσαλοῦ καὶ μελετᾷ. Ἡ ἀρχαιομάθειά του ἔχει φτάσει σὲ ἐκπληκτικὸ βαθμὸ. Σχολιάζει ἀρχαῖα κείμενα, μεταφράζει μὲ εὐχέρεια, συνθέτει ἐπιγράμματα, ἐνημερώνεται στὰ θέματα τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς κατάστασης, καὶ ἰδιαίτερως ἐντυφᾷ στὰ ἔργα τοῦ Βολταίρου, τοῦ Ρουσσώ καὶ τῶν Ἐγκυκλοπαιδιστῶν.

Καταπληκτικὴ ἡ γλωσσομάθειά του, ἡ πολυγλωσσία, ἡ εὐφυΐα του. Γνωρίζει ἄριστα τὴ γαλλικὴ, τὴ γερμανικὴ καὶ τὴν ἰταλικὴ, ἴσως καὶ τὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα, κατέχει δὲ στοιχεῖα τῆς τουρκικῆς καὶ τῆς ρουμανικῆς. Μὲ τόσο πλούσιο πνευματικὸ ἐξοπλισμό, κινεῖ τὴν προσοχὴ τῶν φαναριωτικῶν κύκλων καὶ προσλαμβάνεται γραμματέας τοῦ πρίγκηπα

Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη, Μεγάλου Διερμηνέα. Ἔχει πιά τὴ δυνατότητα νὰ ἀποκτήσει γνώσει περὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς καὶ νὰ μυηθεῖ στὴν τέχνη τῆς διπλωματίας. Τὸ φαναριωτικὸ περιβάλλον συντελεῖ καὶ στὴν κοινωνικὴ του ἐξέλιξη. Παίζει αὐτὸ πνευστὸ ὄργανο, προσὸν τότε τῶν νέων τῆς ἀνώτερης κοινωνίας, καὶ ἀργότερα μὲ τὸν αὐτὸ θὰ συνοδεύει τὰ ἐπαναστατικὰ του ὄσματα, ἐνθουσιάζοντας τοὺς συντρόφους του.

Τὸ 1780, στὰ 23 του χρόνια, βρίσκεται στὸ Βουκουρέστι, γραμματέας τοῦ ἡγεμόνα τότε Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη, καὶ ἰδρύει τὴν ἐπαναστατικὴ «Ἑταιρεία τῶν Φίλων», μετὰ δὲ τὴν πτώση τοῦ ἡγεμόνα τὸν ἀνευρίσκουμε γραμματέα τοῦ πανίσχυρου Νικολάου Μαυρογένη, ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, καὶ τὴν ἴδια ἐποχὴ διοικητῆ τῆς Κραϊόβας. Τότε ἔσωσε τὴ ζωὴ τοῦ Πασβάνογλου, ἄσμου ἀκόμα βέη καὶ ἀργότερα περίφημου ἐπαναστάτη κατὰ τοῦ Σουλτάνου, μὲ ἀποτέλεσμα ὁ Τοῦρκος νὰ γίνῃ πιστὸς καὶ ἀφοσιωμένος φίλος του στὰ ἐπαναστατικὰ του σχέδια. Μετὰ δὲ τὸν ἀποκεφαλισμὸ τοῦ Μαυρογένη, ὁ Ρήγας, παραμένοντας στὴ Μολδοβλαχία, ὡς γραμματέας ἰσχυρῶν προσώπων, μνημονεύεται συχνὰ σὲ ἐπιστολὲς καὶ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὡς «Γραμματικὸς Ρήγας».

Ἡ Μολδοβλαχία ἦταν τότε κέντρο ἑλληνικῆς παιδείας, καὶ ὁ Ρήγας ἀναβαπτίζεται μελετώντας καὶ γράφοντας. Συναναστρέφεται μὲ Ἑλληνας πλοῖους καὶ διδασκάλους εὐρύτερης μόρφωσης, ταξιδεύει στὴ Βιέννη καὶ σχετίζεται μὲ ἐπιφανεῖς ἐκεῖ Ἑλληνας καὶ ξένους διανοουμένους. Ἀλλὰ στὸ Βουκουρέστι, στὸ ὑψηλὸ ἐκεῖνο ἑλληνικὸ περιβάλλον, μετου-

ῥεται μαρτυρεῖ τὴν πρόθεσή του νὰ συντελέσει στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ.

Τρομερὸς ὄμως σεισμὸς σημειώθηκε στὴν Εὐρώπη μὲ τὴν ἔκρηξη τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης. Ὁ ἀναγεννώμενος Ἑλληνισμὸς τῆς ἐποχῆς ἠλεκτρίζεται ἀπὸ τὰ συνθήματα τῶν Γάλλων. Ὁ Ρήγας, γνώ-

Ὁ Ρήγας γράφει ἐπαναστατικούς θουρίους, προτρεπτικὰ γιὰ ἐπανάσταση κείμενα, ἐπαναστατικὲς προκηρύξεις, συντάσσει καὶ ἐκδίδει δημοκρατικὸ πολίτευμα, δημοκρατικὴ κατήχηση, στρατιωτικὸς κανονισμὸς, ἐνθουσιαστικὸς ὕμνος «οἷτινες ἐπὶ τριακονταετίαν ἀδόξενοι ὑπὸ τῶν πατέρων καὶ μητέρων ἡμῶν ἔμελλον νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἡ πυρφόρος θρυσῆς τῆς μεγάλης ἐκρήξεως τοῦ 1821» (Κ. Παπαρρηγόπουλος).

σιώνεται σὲ μυσταγωγὸ καὶ φορέα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας σὲ ὅλες τὲς τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐκεῖ στρεφόταν καὶ ἡ προσπάθεια τῶν Διδασκάλων τοῦ Γένους, καὶ ὁ Ρήγας, ἀπὸ πολὺπειρος γραμματέας ἡγεμόνων καὶ ὑψηλῶν προσώπων, πρὶν ἀνακύψει ἐπαναστάτης καὶ ἐλευθερωτῆς τοῦ ἔθνους, γίνεται Διδάσκαλος καὶ ἀναμορφωτῆς του. Νὰ ξεμουδιάσει ὁ λαὸς ἀπὸ τὸν ραγιαδισμό καὶ τὴν ἀμάθεια.

Τὸ 1790 ἐκδίδει στὴ Βιέννη, σὲ γλῶσσα ἀπλή ἑλληνικῆ, δύο βιβλία. Τὸ πρῶτο μὲ τίτλο *Σχολεῖον ντελικάτων ἐραστῶν*, παράφραση μᾶλλον ἀπὸ γαλλικὰ ἐρωτικὰ διηγήματα. Αὐτὸ βέβαια δὲν ἀνήκει στὴν ἐθνεγερτικὴ προσπάθειά του, ἀλλὰ ἀπευθύνεται στὰ ἀνήσυχτα νιάτα τῆς ἐποχῆς του. Μὲ τὸ δεῦτερο βιβλίον, μὲ τὸν τίτλο *Φυσικῆς ἀπάνθισμα*, θέλει νὰ δώσει στοὺς συμπατριῶτές του τὲς γνώσεις τῆς ἐποχῆς του γιὰ τὰ φυσικὰ φαινόμενα «πρὸς παῦσιν τῆς δεισιδαιμονίας». Πράγματι, ἡ ἐπιστήμη τῆς Φυσικῆς εἶχε γίνει ὄργανο πνευματικῆς ἀπελευθέρωσης. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ὁ Ρήγας, δημοσιεύοντάς το, σημειώνει σὰν "moto": «Ὅποιος ἐλευθερὰ συλλογᾶται, συλλογᾶται καλῶς». Στὸν πρόλογο τῆς ἔκδοσης τοῦ βιβλίου το γράφει: «... δὲν εὐχαριστήθην [δηλ. δὲν ἀρκέστηκα] μόνον ἀπλῶς νὰ θρηνήσω τὴν κατάστασιν τοῦ Γένους μου, ἀλλὰ καὶ συνδρομὴν νὰ ἐπιφέρω ἐπάσχισα, ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοί, ἀπανθίζοντα ἀπὸ τε τῆς γερμανικῆς καὶ γαλλικῆς γλῶσσης τὰ οὐσιωδέστερα τῆς Φυσικῆς ἱστορίας, τὰ ὁποῖα, γιὰ νὰ γίνουιν εὐληπτα, συνέπονται κατ' ἐρωταπόκρισιν διδασκάλου καὶ μαθητοῦ... ὁποῦ βοηθούμενον πανταχόθεν, νὰ ἀναλάβῃ τὸ πεπτωκὸς Ἑλληνικὸν ἔθνος...».

στὴν τῶν δραματικῶν ἐξελίξεων καὶ ἀναστατώσεων, ζεῖ ἔντονα, ὑπηρετεῖ ὑψηλὰ πρόσωπα, ταξιδεύει στὴν Αὐστρία, παρακολουθεῖ ἐφημερίδες σὲ ξένες γλῶσσες καὶ ἐπικοινωνεῖ μὲ ξένους. Ἐπιρρεπὴς ἀπὸ τὴν ἐφηβικὴ του ἡλικία στὲς φιλελεύθερες ιδέες, ἐνστερνίζεται τὲς δημοκρατικὲς ἀρχὲς τῆς Ἐπανάστασης καὶ ὁραματίζεται τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους μὲσῶ τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας. Ἐξάλλου, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ Γάλλοι πράκτορες ἀλωνίζουσι τὴ Μολδοβλαχία, συλλέγουσι πληροφορίες καὶ ἀπὸ ἐκεῖ δροῦν στὴν Ἑλλάδα, διασπείροντας τὴν ἐλπίδα τῆς ἀπολύτωσης στὲς ψυχὲς τῶν σκληρωμένων μὲ τὴ συνδρομὴ τῶν γαλλικῶν στρατιῶν. Ὁ Ρήγας συνεργάζεται μὲ τοὺς πράκτορες καὶ ἐπιδίδεται πιά σὲ συγγραφὲς ἐθνοπλαστικοῦ περιεχομένου. Νὰ λατάρησει ὁ λαὸς ἀγῶνες γιὰ τὴ λευτεριά του.

Εἶναι ἐκπληκτικὴ ἡ ἐκδοτικὴ δραστηριότητα τοῦ Ρήγα κατὰ τὸ ἔτος 1797. Μόλις ἐγκαταστάθηκε στὴ Βιέννη, ἐκδίδει στὰ τυπογραφεῖα τῶν ἀδελφῶν ἀπὸ τὴ Σιάτιστα Μαρκίου Πούλιου ἔργα : τὸν *Ἡθικὸ Τρίποδα*, τρεῖς μεταφράσεις ποιητικῶν ἔργων συγγραφέων διάφορης ἐθνικότητος καὶ γλῶσσας. Ἐπιθυμεῖ νὰ προσελκύσει τοὺς ἀναγνώστες στὸν ἱερὸ ἔρωτα τῆς πατρίδας, «ὁ ὁποῖος ἐμφωλεῖται εἰς τὴν καρδίαν, καὶ ἡ καρδία δὲν γηράσκει ποτέ», φροντίζοντας πάντα, ὅπου ὑπάρχει ἡ λέξη «ἐλευθερία» στὸ κείμενο, αὐτὴ νὰ ἐμφανίζεται μὲ μεγαλύτερα τυπογραφικὰ στοιχεῖα. Ἀλλὰ καὶ πάλι, γιὰ νὰ γεμίσει τὴν ψυχὴ τῆς νέας γενιᾶς ἀπὸ ἐθνικὴ ὑπερφανεία, πόνος γιὰ τὸ ἔλλεινόν παρὸν καὶ πόθος γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση, μεταφράζει ἀπὸ τὴ γαλλικὴ γλῶσσα καὶ ἐκδίδει τὸ

έργο του Άββα Βαρθελεμύ Ό νέος Άνάχαρσις. Ένας νέος Σκύθης περιηγείται στην Έλλάδα τον 4^ο αιώνα π.Χ. και δείχνει την αρχαία κληρονομιά, ελληνικές άποικίες, αρχαιολογικές τοποθεσίες και ένδοξα ιστορικά μνημεία. Μά ό Ρήγας προσθέτει και δικές του σημειώσεις, όπως νοσταλγικές αναπολήσεις και παιδικές αναμνήσεις από τό Βελεστίνο.

Άλλά τό πιό πρωτότυπο από όλλα τά αναμορφωτικά έργα του είναι ή μεγάλη Χάρτα τής Έλλάδος. Μνημείο τής εποχής, έργο άνυπολόγιστης έθνικής και έπιστημονικής σημασίας για την πολιτική αναγέννηση των Έλλήνων. Δώδεκα μεγάλα φύλλα άριθμημένα, που μπορούν να συγκολληθοούν κατά σειρά, σχηματίζουν ένα τεράστιο όρθογώνιο χάρτη, πλευρās μήκους 2,07 μέτρων. Όλόκληρος ό Έλληνισμός καταγράφεται, ή ιστορία, τό ένδοξο παρελθόν, αναπαραστάσεις μνημείων, αρχαίων και σύγχρονων πόλεων, τόποι μαχών (Θερμοπύλεις. Σαλαμίνα), περίφημοι αρχαιολογικοί χώροι (Όλυμπία, Δελφοί), άλλα και ή Κωνσταντινούπολη, ή Πόλη-σύμβολο των όνείρων του Έθνους, με κατόψεις των έρειπωμένων βυζαντινών παλατιών, εικόνες αυτοκρατόρων, νομίσματα, επιγράμματα, ένας πλοΐτος έθνικός, ένα όρμητικό ζύγνημα τής έθνικής συνειδήσεως του λαού, για να θυμηθεί τί έχασε, τί έχει, άλλα και τί μπορεί να διεκδικήσει με άγώνες και θυσίες. Ό τίτλος τά λέει όλα: *Ή Χάρτα τής Έλλάδος, έν η περιέχονται αί νήσοι αύτης και μέρος των εις την Εύρώπην και Μικράν Άσίαν πολυαριθμων άποικιών*

αύτης.... Μιά Έλλάδα άπέραντη, από την Άδριατική μέχρι τον Εύξεινο και από τον Δούναβη μέχρι τον Εϋφράτη. Στα μάτια των Έλλήνων άπλώνεται όλο τό μεγαλείο τής «Μεγάλης Ίδέας». Σάλπισμα μεγάλης έθνικής πνοής, που κανένας Διδάσκαλος του Γένους δέν είχε άποτολήσει ως τότε.

Άλλά τό πιό πρωτότυπο από όλλα τά αναμορφωτικά έργα του είναι ή μεγάλη Χάρτα τής Έλλάδος. Μνημείο τής εποχής, έργο άνυπολόγιστης έθνικής και έπιστημονικής σημασίας για την πολιτική αναγέννηση των Έλλήνων. Δώδεκα μεγάλα φύλλα άριθμημένα, που μπορούν να συγκολληθοούν κατά σειρά, σχηματίζουν ένα τεράστιο όρθογώνιο χάρτη, πλευρās μήκους 2,07 μέτρων. Όλόκληρος ό Έλληνισμός καταγράφεται, ή ιστορία, τό ένδοξο παρελθόν, αναπαραστάσεις μνημείων, αρχαίων και σύγχρονων πόλεων, τόποι μαχών (Θερμοπύλεις. Σαλαμίνα), περίφημοι αρχαιολογικοί χώροι (Όλυμπία, Δελφοί), άλλα και ή Κωνσταντινούπολη, ή Πόλη-σύμβολο των όνείρων του Έθνους, με κατόψεις των έρειπωμένων βυζαντινών παλατιών, εικόνες αυτοκρατόρων, νομίσματα, επιγράμματα, ένας πλοΐτος έθνικός, ένα όρμητικό ζύγνημα τής έθνικής συνειδήσεως του λαού, για να θυμηθεί τί έχασε, τί έχει, άλλα και τί μπορεί να διεκδικήσει με άγώνες και θυσίες.

Ἡ *Χάρτα τῆς Ἑλλάδος*, πρὶν κατασχεθεῖ στὴ Βιέννη, εἶχε προλάβει εὐτυχῶς νὰ κυκλοφορήσει σὲ ἀρκετὰ ἀντίτυπα στὴν Ἑλλάδα καὶ φυλασσόταν σὰν θησαυρὸς σὲ μοναστήρια καὶ βιβλιοθῆκες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Σήμερα ὁ προσκυνητὴς τῆς Μεγαλόχαρης στὴν Τῆνο ἔχει τὴν εὐκαιρία νὰ θαυμάσει τὸ ἀνεκτίμητο ἐθνικὸ κειμήλιο, ἀντίτυπο τῆς αὐθεντικῆς *Χάρτας* τοῦ Ρήγα, σὲ αἴθουσα κειμηλίων τοῦ Ἱεροῦ Ἰδρύματος. Σὲ καταλαμβάνει δέος, καθὼς νιώθεις ἐκεῖνα τὰ τρικυμιώδη αἰσθήματα τοῦ Ρήγα, ὅταν ἔδινε τὴν ψυχὴ του γιὰ τὴν ἀφύπνιση τοῦ Ἑλληνισμοῦ!

Τὴν ἴδια ἐποχὴ ὁ ἐθναπόστολος Ρήγας ἐκδίδει καὶ κυκλοφορεῖ στὴ Βιέννη σὲ χιλιάδες ἀντίτυπα, «*χάριν τῶν Ἑλλήνων καὶ Φιλελλήνων*», χαλκογραφία μὲ τὴν προσωπογραφία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάν-

Βαλκανικῆς. Προσελκύει Ἑλλήνες τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἐμπόρους, νεαροὺς δεαοκτάρχονους σπουδαστὲς μὲ ψυχὲς φλογισμένες ἀπ' τὸν πόθο γιὰ λευτεριά. Ἔνας ἐπαναστατικὸς πυρετὸς τὸν συνέχει. Ἔχει μυστικὲς ἐπαφὲς καὶ ἀλληλογραφεῖ μὲ ἀρματολούς, καπεταναίους, προύχοντες, κληρικούς, ἀλλὰ καὶ ἐπίσημους Τούρκους καὶ Ἀλβανούς. Ἀγωνίζεται μὲσω Γάλλων πρακτόρων νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τοὺς ἡγέτες τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, πρὶν κατεβεῖ καὶ κηρύξῃ ἐπανάσταση στὴ Μάνη, κι ἀπ' ἐκεῖ σὲ ὅλη τὴν Πελοπόννησο κι ὡς τὴν Ἡπειρο, τὴ Μακεδονία, τὴν Ἀλβανία...

Στρέφει ὅλη τὴ δραστηριότητά του στὴ διεξαγωγὴ ἐπαναστατικῆς προπαγάνδας. Καὶ τί δὲν μηχανεύεται. Δυναμικὴ προσωπικότητα, μὲ ὑπε-

Ἡ *Χάρτα τῆς Ἑλλάδος*, πρὶν κατασχεθεῖ στὴ Βιέννη, εἶχε προλάβει εὐτυχῶς νὰ κυκλοφορήσει σὲ ἀρκετὰ ἀντίτυπα στὴν Ἑλλάδα καὶ φυλασσόταν σὰν θησαυρὸς σὲ μοναστήρια καὶ βιβλιοθῆκες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Σήμερα ὁ προσκυνητὴς τῆς Μεγαλόχαρης στὴν Τῆνο ἔχει τὴν εὐκαιρία νὰ θαυμάσει τὸ ἀνεκτίμητο ἐθνικὸ κειμήλιο, ἀντίτυπο τῆς αὐθεντικῆς *Χάρτας* τοῦ Ρήγα, σὲ αἴθουσα κειμηλίων τοῦ Ἱεροῦ Ἰδρύματος. Σὲ καταλαμβάνει δέος, καθὼς νιώθεις ἐκεῖνα τὰ τρικυμιώδη αἰσθήματα τοῦ Ρήγα, ὅταν ἔδινε τὴν ψυχὴ του γιὰ τὴν ἀφύπνιση τοῦ Ἑλληνισμοῦ!

δρου, ποὺ ἡ μνήμη του, ὡς σύμβολο τῆς ἐνότητας καὶ τῆς δόξας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπιβίωνε στὶς λαϊκὲς μᾶζες. Ἐναν ἐλευθερωτὴ τῆς ἀνθρωπότητας ἀπὸ τοὺς τυράννους ζητοῦσαν οἱ σκλαβωμένοι Ἑλλήνες καὶ φώναζαν στὸν Κύριο: « Ἀνάστησε, Θεέ μου, ἕναν Ἀλέξανδρο. Νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπ' τοὺς τυράννους». Τὴν εἰκόνα λοιπὸν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου δημοσίευσε ὁ Ρήγας, κι ὀλόγυρα τὴ διακόσμησε μὲ μορφὲς τῶν στρατηγῶν του καὶ ἀναπαραστάσεις τῶν θριάμβων του κατὰ τῶν Περσῶν. Προσέφερε, ἔτσι, ἄλλο ἕνα ἐθνικὸ ἀναβάπτισμα στοὺς συμπατριωτὲς του!

Ἄλλὰ οἱ ἐξελίξεις εἶναι ραγδαῖες. Ἡ στρατιὰ τοῦ Βοναπάρτη προελαύνει στὴν Ἰταλία καὶ ἐγκαθιδρύει δημοκρατικὰ πολίτευματα. Ἡ αὐτοκρατορία τῶν Ἀψβούργων ταπεινώνεται, οἱ Γάλλοι ἐλευθερώνουν τὴν Ἑπτάνησο, καὶ οἱ ὑπόδοιλοι Ἰλαοὶ καταλαμβάνονται ἀπὸ ἐπαναστατικὴ ἔξαρση. Ὁ Ρήγας θέλει νὰ ἀρπάξῃ τὴν ἱστορικὴ στιγμή καὶ ὄνειρεύεται τὴ σύγχρονη ἐξέγερση τῶν Ἰλαῶν τῆς

ράνθρωπο ζῆλο! Ἡφάιστειο ἡ ψυχὴ του. Ἐπὶ ἕνα ἔτος διεξάγει ἀλληλογραφία, προσηλυτίζει πλῆθος ὀπαδῶν, κατχεῖ νέους ἐταίρους, προβαίνει σὲ μυστικὲς συνεννοήσεις, καταρτίζει ἐπαναστατικὰ σχέδια. Ἀλλὰ συγχρόνως ὁ Ρήγας γράφει ἐπαναστατικοὺς θουρίους, προτρεπτικὰ γιὰ ἐπανάσταση κείμενα, ἐπαναστατικὲς προκηρύξεις, συντάσσει καὶ ἐκδίδει δημοκρατικὸ πολίτευμα, δημοκρατικὴ κατήχηση, στρατιωτικὸς κανονισμοὺς, ἐνθουσιαστικὸς ὕμνος «*οἷτινες ἐπὶ τριακονταετίαν ἀδόμειοι ὑπὸ τῶν πατέρων καὶ μητέρων ἡμῶν ἐμελλῶν νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἡ πυρφόρος θρυσῆ τῆς μεγάλης ἐκρήξεως τοῦ 1821*» (Κ. Παπαρρηγόπουλος).

Τὸ πιὸ περίφημο ὅμως ἀπὸ τὰ ἐπαναστατικὰ του ἔργα, ποὺ τὸν ἀνέδειξε μέγα ἐθνεγέρτη, εἶναι ὁ *Θούριος*. Ἦτο *Ὀρμητικὸς Πατριωτικὸς Ὑμνος πρῶτος εἰς τὸν ἦχον*. Εἶναι «*τοῦ Ρήγα ἡ πολεμόκρατη κραυγὴ*», κατὰ τὸν Διονύσιο Σολωμό. Παιάνας ἐπαναστατικὸς. Ὁ *Θούριος*, ἕνα ποίημα ἀπὸ 126 ρωμαλεῶς δεκαπεντασύλλαβους στίχους, σὲ γλιῶσσα λαϊκὴ μὲ

παρορμητική διάθεση, προορισμένο να συγκλονίσει τις καρδιές, να ένθουσιάσει, να ξεγεύει σε ένοπλους αγώνες, ἀλλὰ συγχρόνως να διδάξει και να φρονηματίσει. Τέτοια ἀπήχηση, τόση δύναμη στις λαϊκές μᾶζες! Ξεσήκωνε τις συνειδήσεις τῶν ραγιάδων, ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν πρῶτο πυρακτωμένο στίχο:

«Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζῶμεν στὰ στενά».

Ὡς πότε νὰ ἀντέχουμε τὸν στυγνὸ καὶ ἀδυσώπητο ζυγὸ τῆς δουλείας;

«Κάλλιο ἔναι μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακὴ».

Κι εἶναι καὶ τὰ ἐρωτήματά του τόσο προκλητικά, πού ξεριζώνουν ἀπ' τὰ σπλάγχνα κάθε ἀντίθετη σκέψη:

«Τί σ' ὠφελεῖ ἂν ζήσης καὶ εἶσαι στὴ σκλαβιά;
Στάσου πὼς σε ψένουν κάθ' ὥραν στὴ φωτιά...
... Δουλεύεις ὅλ' ἡμέρα σὲ ὄ,τι κι ἂν σοὶ πῆ,
κι αὐτὸς πασχίζει πάλιν τὸ αἷμά σου νὰ πιῆ».

Καὶ ὑποδαυλίζει τὴν ἐθνικὴ φιλοτιμία, φέρνοντας γιὰ παράδειγμα στοὺς συγχρόνους του τὸ ἥρωικὸ ἐθνικὸ παρελθόν:

«Πὼς οἱ προπάτορές μας ὠρμοῦσαν σὰ θεριά,
γιὰ τὴν ἐλευθερία πηδοῦσαν στὴ φωτιά».

«Μιὰ προσαγὴ μεγάλη!» Ἀγώνας μέχρι ἐσχάτων γιὰ τὴ λευτεριά. Ἐπαναστατικὸ προσκλητήριο στοὺς πάντες: Φαναριώτες, ἀνώτατους ἀξιωματικούς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Σουλτῶνες καὶ Μανιάτες, ἀρματολοὺς καὶ κλέφτες, τῆς Κρήτης καὶ τῆς Νύδρας θαλασσιναὶ πουλιὰ, «Ἀγράφων τὰ ξεφτέρια»,

ριος ἀπλώνει τὶς φλόγες του παντοῦ:

«Μὲ μιὰ καρδίαν ὄλοι, μιὰ γνώμην, μιὰ ψυχὴ,
κτυπᾶτε τοῦ Τυράννου τὴν ρίζαν νὰ χαθῆ!
Ν' ἀνάψωμεν μιὰ φλόγα σὲ ὄλην τὴν Τουρκιά,
νὰ τρέξ' ἀπὸ τὴν Μπόσνα καὶ ὡς τὴν Ἀραπιά!»
Ἀστραπιαῖα διαδίδεται ὁ Θούριος μὲ χειρόγρα-

Ὁ *Θούριος*, ἓνα ποίημα ἀπὸ 126 ρωμαλέους δεκαπεντασύλληθους στίχους, σὲ γλῶσσα λαϊκὴ μὲ παρορμητικὴ διάθεση, προορισμένο νὰ συγκλονίσει τις καρδιές, νὰ ένθουσιάσει, νὰ ξεγεύει σε ένοπλους αγώνες, ἀλλὰ συγχρόνως νὰ διδάξει καὶ νὰ φρονηματίσει. Τέτοια ἀπήχηση, τόση δύναμη στις λαϊκὲς μᾶζες! Ξεσήκωνε τις συνειδήσεις τῶν ραγιάδων, ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν πρῶτο πυρακτωμένο στίχο:

«Κάλλιο ἔναι μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακὴ».

Μαυροθαλασσινοῦς, Ἑλληνας τῆς ξενιτιάς. Ὅλους τοὺς ὑπόδουλους ἡσούς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀκόμα καὶ τοὺς ἀνυπότακτους πασαδες καλεῖ ν' ἀρπάξουν τ' ἄρματα κατὰ τῆς τυραννίας τοῦ Σουλτάνου.

Ἐνα ἠφαίστειο σὲ δράση, ὁ ἐπαναστατικὸς Θού-

φα ἀντίγραφο στὰ Βαλκάνια καὶ στὸν ὑπόδουλο Ἑλληνισμό. Τὸν ἀποστηθίζουν, τὸν τραγουδοῦν, τὸν χορεύουν. Σημειώνεται στὰ ἀνακριτικὰ ἔγγραφα: «Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους τούτου [1797] ὁ Ρήγας Βελλεσινλῆς ἔψαλεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἀργέντη ὕμνον ἐλευθερίας... καὶ δὴ χορεύων περὶ τὴν τρά-

πεζαν». Καὶ ὅταν ἦλθε ἡ ὥρα τῆς Ἐπανάστασης, «οἱ Ἕλληνες πολεμοῦσαν, ἔχοντες στὰ χεῖρῃ τους τὶς τρομερὲς στροφὲς τοῦ Ρήγα», γράφει ὁ Γάλλος ἱστορικὸς Πουκεβίλ. Ὁ Δημ. Φωτιάδης ἀναφέρει: «Ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ἱερολοχίτες στὸ Δραγατσάνι δὲν βρῆκαν τὸν θάνατο στὴ μάχη, παρὰ πέσανε στὰ χέρια τῶν τυράννων, τραγουδάγανε τὸν Θούριο, ὅταν τοὺς ὀδηγοῦσαν νὰ τοὺς σφάζουν». Ὁ δὲ Τερτσέτης: «Τὸ ἱερώτερο ἄσμα τῆς φυλῆς μας. Ὡς σάλπιγγες εἰς τὴν Ἱερικῶ ἐγκρέμιζαν τὰ τεῖχη τῆς Τριπολιτσᾶς, ἐτίναξαν στὸν ἀέρα τὰ κάστρα τῆς Μονεμβασιᾶς, τοῦ Ναυπλίου,

λαμπροφανῶς ἢ ἀκόλουθος φανέρωσις τῶν πολιτῶν δικαίων τοῦ ἀνθρώπου». «Τὰ Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου ἀκολουθοῦν σὲ 35 ἄρθρα, καὶ τὰ ὑπόλοιπα 124 ἄρθρα ἀποτελοῦν τὸ κυρίως Πολίτευμα.

Ὀνειρεύεται ὁ ἀπαράμιλλος δημοκρατικὸς καθοδηγητὴς τὴν ἀνασύσταση τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας μὲ δημοκρατικὴ μορφή. Μέσα στοὺς κόλπους τῆς, ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητας καὶ θρησκείας, θὰ εἶχαν τὰ ἴδια ἀνθρώπινα καὶ πολιτικὰ δικαιώματα, μὲ πλήρη ἰσότητα καὶ ἐλευθερία, διακηρύσσοντας ὅτι «ὅλοι

Πῶς νὰ μὴ συναρπάξει τὰ παλληκάρια ὁ Θούριος, μοναδικὸ ποίημα στὴν ἱστορία τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, ἀφοῦ ὁ Ρήγας στηρίζει τὴν κοινὴ πίστη τῶν σκληρωμένων στὸν Σταυρό;
**«Ψηλὰ στὰ μπαϊράκια σηκῶστε τὸν Σταυρόν,
καὶ σὰν ἀστροπελέκια κτυπᾶτε τὸν ἐχθρόν!»**

τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ τρικάρτα τοῦ ἐχθροῦ».

Καὶ πῶς νὰ μὴ συναρπάξει τὰ παλληκάρια ὁ Θούριος, μοναδικὸ ποίημα στὴν ἱστορία τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, ἀφοῦ ὁ Ρήγας στηρίζει τὴν κοινὴ πίστη τῶν σκληρωμένων στὸν Σταυρό;

«Ἐλᾶτε μ' ἔναν ζῆλον σὲ τοῦτον τὸν καιρόν,
νὰ κάμωμεν τὸν ὄρκον ἐπάνω στὸν Σταυρόν».

«᾿Ω Βασιλεῦ τοῦ Κόσμου, ὀρκίζομαι σ' Ἐσέ,
στὴν γνώμην τῶν Τυράννων νὰ μὴν ἐλθῶ ποτέ!»

ἢ

«Ψηλὰ στὰ μπαϊράκια σηκῶστε τὸν Σταυρόν,
καὶ σὰν ἀστροπελέκια κτυπᾶτε τὸν ἐχθρόν!»

Συγχρόνως ὁ Ρήγας συντάσσει τὴν Ἐπαναστατικὴ Προκήρυξη». Μιὰ τρομερὴ κατακραυμὴ τοῦ Σουλτάνου, ἀλλὰ καὶ συγκλονιστικὴ περιγραφή τῶν μαρτυριῶν τοῦ ὑπόδουλου ἔθνους. Ἔχουν τὸ δικαίωμα οἱ Ἕλληνες νὰ ξεγεγηθοῦν, νὰ ἀποτινάξουν τὸν ζυγὸ τῆς τυραννίας καὶ μὲ θεσμοθετημένο Σύνταγμα νὰ διασφαλίσουν τὶς ἐλευθερίες τους. Ἄθλο ὁμως ἀποτελεῖ τὸ Πολίτευμα ἢ Ἡ Νέα Πολιτικὴ Διοίκηση τοῦ Ρήγα, ποὺ ὁ Ρήγας συνέταξε, σύμφωνα μὲ τὴν ἀποκαλύψει τῆς αὐστριακῆς ἀνάκρισης, κλεισμένος ἐπὶ ἓνα μῆνα στὸ σπίτι του. «Ὁ λαὸς ἀπόγονος τῶν Ἑλλήνων», γράφει στὸν πρόλογο, «... ἀπεφάσισεν ἐνανδριζόμενος μίαν φοράν, νὰ ἀτενίσῃ εἰς τὸν οὐρανόν... νὰ ἐκβοήσῃ μεγαλοφώνως ἐνώπιον πάσης τῆς οἰκουμένης, μὲ βροντώδη κραυγὴν, τὰ ἱερά καὶ ἄμωμα δίκαια, ὅπου θεόθεν τῷ ἐχαρίσθησαν, διὰ τὴν ζήσιν ἡσύχως ἐπάνω εἰς τὴν γῆν [...] Ὅθεν κηρύττεται

οἱ ἄνθρωποι, Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι, κατὰ φυσικὸν λόγον, εἶναι ἴσοι».

Τὰ τρία ἐπαναστατικὰ ἔργα (Θούριο, Προκήρυξη καὶ Πολίτευμα) ἤθελε ὁ Ρήγας νὰ τὰ χρησιμοποιήσει ὡς ἐπαναστατικὴ φιλὸγα. Γι' αὐτὸ τὰ τύπωσε σὲ ἓνα φυλλάδιο μὲ ἀπόλυτη μυστικότητα –γιὰ νὰ μὴ λάβει γνῶση ἡ αὐστριακὴ λογοκρισία– στὰ τυπογραφεῖα τῆς ἐλληνικῆς ἐφημερίδας μὲ τὸν τίτλο Ἐφημερὶς τῶν ἀδελφῶν Μαρκίδες Πούλιου στὴ Βιέννη. Μέρα καὶ νύχτα ἐπόπτευε ὁ ἴδιος τὴν ἐκτύπωση. Κατὰ τὶς πρῶτες ἡμέρες τοῦ Δεκεμβρίου 1797, συσκευάζει σὲ τρία κιβώτια τὰ ἐπαναστατικὰ φυλλάδια, καλύπτει τὴν ἐπιφάνεια –γιὰ νὰ παραπλανήσῃ– μὲ ἀντίτυπα ἀπὸ τὸν Νέο Ἀνάχαρση, καὶ τὰ παραδίδει ὡς ἐμπόρευμα στὸν ἔμπιστο φίλο του, ἔμπορο Ἀργέντη, μνημένο στὰ συνωμοτικὰ σχέδια, νὰ τὰ ἀποστείλῃ στὴν Τεργέστη στὸν ἐμπορικὸ ἀνταποκριτὴ Ἀντώνη Νιώτη. Συγχρόνως στέλνει δύο ἐπιστολὲς στὸν ἐπίσης ἀφοσιωμένο φίλο του Ἀντώνιο Κορωνιό, νὰ παραλάβῃ τὰ κιβώτια καὶ νὰ τὰ φυλάξῃ μὲ κάθε ἐπιμέλεια, μέχρι νὰ φθάσῃ ὁ ἴδιος στὴν Τεργέστη.

Αὐτὲς οἱ ἐπιστολὲς ἦταν ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς τοῦ ἐπαναστατικοῦ σχεδίου καὶ τῶν δραματικῶν ἐξελίξεων. Ὁ Κορωνιὸς ἀπουσιάζει, ὁ συνεταιρὸς του, Δημήτριος Οἰκονόμου, ἀμύπητος καὶ ἀντίθετος σὲ κάθε ἐπαναστατικὴ κίνηση, ἀνοίγει τὶς ἐπιστολὲς, νομίζοντας ὅτι ἀπευθύνονται στὴν ἐταιρεία, καὶ τρομοκρατημένος ἀντιλαμβάνεται ὅτι ὁ Ρήγας κατεβαίνει στὴν Ἑλλάδα γιὰ ἐπανάσταση. Γιὰ νὰ ἀπεκδυθεῖ

ἀπὸ κάθε εὐθύνη, καταφεύγει καὶ παραδίδει τὶς ἐπιστολὲς στὴν Ἀστυνομία τῆς Τεργέστης...

Ἄνυποπτος ὁ Ρήγας, μόλις φτάνει στὴν Τεργέστη μετὰ ἀπὸ ἐπίπονο ταξίδι, καταλύει σὲ παραθαλάσσιο ξενοδοχεῖο μὲ τὸν νεαρὸ συμπατριώτη του Χριστόφορο Χατζηβασίλη, τὸν μετέπειτα ἀπόστολο τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας Χριστόφορο Περραιβό. Ἐνῶ ἐτοιμάζεται νὰ μεταβεῖ στὸ γαλλικὸ προξενεῖο, γιὰ νὰ ζητήσει γαλλικὴ προστασία, περικυκλώνεται ἀπὸ τὴν Ἀστυνομία. Πειραμαμένος ὅμως συνωμότης, ἀντιλαμβάνεται τὸ συμβὰν καὶ τὴν τελευταία στιγμή ρίχνει ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ ξενοδοχείου στὴ θάλασσα τὴν ἀλληλογραφία του, διευθύνσεις καὶ κάθε ἄλλο ἐπαναστατικὸ πειστήριο. Ἔτσι ἡ ἱστορία ἔχασε πολλὰ διαφωτιστικὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ ὁ Ρήγας μὲ τὴν πράξη του αὐτὴ ἔσωσε πολλοὺς πατριώτες Ἕλληνες στὴν Αὐστριακὴ ἢ τὴν Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, τῶν ὁποίων ἡ ἐνοχὴ οὐδέποτε ἀποκαλύφθηκε. Ἐν συνεχείᾳ συλλαμβάνεται, παρόντος τοῦ διοικητῆ τῆς Τεργέστης, ἀπαλλιάσσει ἀπὸ κάθε εὐθύνη τὸν δῆθεν τυχαῖο συνταξιδιώτη του Χριστόφορο Περραιβό, ὑποστηρίζοντας ὅτι αὐτὸς μεταβαίνει στὴν Ἰταλία γιὰ σπουδές, καὶ ἀπομονωμένος ὑποβάλλεται ἐπὶ πολλὰ μερόνυχτα σὲ ἐξαντλητικὲς προανακρίσεις. Ἀκολουθοῦν τακτικὲς ἀνακρίσεις ἀπὸ τὴ Δικαιοσύνη, καὶ μιὰ νύχτα, φοβούμενος μήπως βασανιζόμενος πλυγίσει καὶ ἀπο-

τοῦ 1798, στὶς φρικτὲς φυλακὲς τῆς Βιέννης. Μολιόνότι ὁ Ρήγας ἀρνεῖται μέχρι τέλους νὰ κατονομάσει τοὺς συνεταίρους του, ἡ αὐστριακὴ

Καὶ ὅταν ἦλθε ἡ ὥρα τῆς Ἐπανάστασης, «οἱ Ἕλληνες πολεμοῦσαν, ἔχοντες στὰ χεῖρῃ τους τὶς τρομερὲς στροφὲς τοῦ Ρήγα», γράφει ὁ Γάλλος ἱστορικὸς Πουκεβίλ. Ὁ Δημ. Φωτιάδης ἀναφέρει: «Ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ἱερολοχίτες στὸ Δραγατσάνι δὲν βρῆκαν τὸν θάνατο στὴ μάχη, παρὰ πέσανε στὰ χεῖρια τῶν τυράννων, τραγουδάγανε τὸν Θούριο, ὅταν τοὺς ὀδηγοῦσαν νὰ τοὺς σφάξουν». Ὁ δὲ Τερτσέτης: «Τὸ ἱερώτερο ἄσμα τῆς φυλῆς μας. Ὡς σάλπιγγες εἰς τὴν Ἱερικὴν ἐγκρέμιζαν τὰ τείχη τῆς Τριπολιτσᾶς, ἐτίναξαν στὸν ἀέρα τὰ κάστρα τῆς Μονεμβασιᾶς, τοῦ Ναυπηλίου, τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ τρικάρτα τοῦ ἔχθρου».

καλύψει στοιχεῖα ἐνοχοποιητικὰ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς ἄλλους, ἀποπειρᾶται νὰ αὐτοκτονήσει, κτυπώντας τὸ στήθος του μὲ μικρὸ μαχαίρι. Ἐντροπή ἡ Ἀστυνομία, μήπως χάσει τὸν ἀρχισυνωμότη καὶ δὲν διαλευκανθεῖ τὸ εὔρος τῆς συνωμοσίας, φροντίζει γιὰ τὴν πλήρη ἀποκατάσταση τῆς υγείας του καὶ μετὰ δέμηνη καθυστέρηση τὸν ἀποπέμνει σιδηροδρόμιο μὲ ἔνοπλη φρουρά, τὸν Φεβρουάριο

Ἀστυνομία, ἀποσπώντας πληροφορίες ἀπὸ ἐμπορικοὺς ὑπαλλήλους τοῦ οἴκου Ἀργέντη, κέντρου συναντήσεως τῶν συνωμοτῶν, κατορθώνει νὰ συλλάβει στὴν Τεργέστη καὶ τὴ Βιέννη 18 πρόσωπα ὡς συμμετέχοντα στὴν ἐπαναστατικὴ κίνηση. Ἦταν ἐνθουσιώδεις νέοι, μερικοὶ ἡλικίας ἀπὸ 17 ὠς 22 ἐτῶν, ὁ δὲ ἀρχηγός του, ὁ Ρήγας, ἦταν ὁ μεγαλύτερος, μόλις 40 ἐτῶν. Τὸ ἐγκλημά τους

ήταν ότι πόθησαν την ἐλευθερία τῆς πατρίδας τους καὶ ἐνθουσιάστηκαν μὲ τὴν ἰδέα τῆς ἐπικείμενης ἐθνεγερσίας γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της. Ἄν καὶ βασανίστηκαν, γιὰ νὰ ἀποκαλύψουν τὸ δίκτυο τῆς ἐπαναστατικῆς συνωμοσίας, κράτησαν ἐρμητικὰ κλειστὰ τὰ στόματά τους. Καὶ ὁ Ρήγας δὲν ὑποκύπτει

καὶ ἰδίως ὁ φίλος του ἐν ἀνταρσίᾳ Πασβάνογλου, κινουῦνται στοὺς δρόμους νὰ ἀποσπάσουν καὶ νὰ σώσουν τοὺς συνωμότες, ὁ Σουλτᾶνος στέλνει κρυφὰ διαταγὴ στὸν Καϊμακάμη νὰ θανατώσει μὲ κάθε μυστικότητα τοὺς κρατούμενους καὶ νὰ διαδώσει ὅτι ἀπέδρασαν. Πράγματι, κατὰ τὴ νύχτα τῆς

Ὁνειρεύεται ὁ ἀπαράμιλλος δημοκρατικὸς καθοδηγητὴς τὴν ἀνασύσταση τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας μὲ δημοκρατικὴ μορφή. Μέσα στοὺς κόλπους της, ὅλοι οἱ ἴδιοι τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητας καὶ θρησκείας, θὰ εἶχαν τὰ ἴδια ἀνθρώπινα καὶ πολιτικὰ δικαιώματα, μὲ πλήρη ἰσότητα καὶ ἐλευθερία, διακηρύσσοντας ὅτι *«ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι, κατὰ φυσικὸν λόγον, εἶναι ἴσοι»*.

στὶς ἐπίμονες πιέσεις τοῦ πιὸ δεσποτικοῦ κράτους τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ μὲ γενναιοῦτα διακηρύσσει τὸ μῖσός του κατὰ τῶν τυράννων τῆς πατρίδας του. Ἐνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ὁμολογία του στὸ πόρισμα τῆς αὐστριακῆς ἀνάκρισης ἀρκεῖ, γιὰ νὰ λαμπρύνει αἰώνως τὴ μνήμη τοῦ ἐθνομάρτυρα: *«Ὁμολογεῖ ὁ Ρήγας ὅτι ἀνέκαθεν μοναδικὸς του πόθος ἦτο νὰ ἐλευθερωθεῖ ἡ Ἑλλὰς ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ ὅτι μετὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του δὲν ἔχει παρὰ μίαν μόνην ἐπιθυμίαν: νὰ ἴδῃ τοὺς Τούρκους ἐκδιωκομένους ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα...»*.

Ἐν τῷ μεταξύ, μετὰ ἀπὸ διαπραγματεύσεις τῶν δύο δεσποτικῶν αὐτοκρατοριῶν τῆς Αὐστριακῆς καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς, ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις, γιὰ νὰ ἐπιτύχει ἀνταλλάγματα, ἀποφάσισε νὰ ἐκδώσει στοὺς Τούρκους τοὺς ὀκτὼ Ἑλληνας συνωμότες ποὺ ἦταν Τοῦρκοι ὑπήκοοι, οἱ δὲ λοιποὶ, μὴ Τοῦρκοι ὑπήκοοι, ἐξορίστηκαν καὶ οἱ περιουσίες τους δημεύθηκαν. Τὰ τυπογραφεῖα Πούλλιου κατεσχέθησαν, ἡ *Ἐφημερίς* ἔπαυσε νὰ ἐκδίδεται, καὶ ὁ Ρήγας μὲ ἑπτὰ συντρόφους του στὶς 27 Ἀπριλίου 1798 παίρνουν τὸν δρόμο τοῦ μαρτυρίου σιδηροδέσμοι ἀνὰ δύο καὶ μὲ ἰσχυρὴ ἐνοπλὴ συνοδεία. Ἐξαντλημένοι ἀπὸ κακουχίες καὶ βασανιστικὴ πορεία νύχτα-μέρα, παραδίδονται ἐπὶ τέλους στὶς 10 Μαΐου *«ἐν τάξει ὁ εἶς μετὰ τὸν ἄλλον καὶ ἐπὶ ἀποδείξει εἰς τὸν [Τοῦρκο] στρατιωτικὸν διοικητὴν (Καϊμακάμη) τοῦ Βελιγραδίου»*, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐγκλίθει στὸν πύργο Ντεμπόζα, ἀναμένοντας διαταγὴς γιὰ τὴν τύχη τους. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀποστολή τους στὴν Κωνσταντινούπολη ἐνέχει πολλοὺς κινδύνους, καὶ πολλοὶ πασᾶδες, γνῶστες τῶν ἐπαναστατικῶν σχεδίων τοῦ Ρήγα,

24^{ns} Ἰουνίου 1798, ὁ Ρήγας καὶ οἱ ἑπτὰ σύντροφοί του ἐξετελέσθησαν ἀπάνθρωπα στὸν Πύργο Ντεμπόζα τοῦ Βελιγραδίου ἀπὸ Τούρκους δημίους μὲ τὸν μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ στραγγαλισμοῦ, καὶ τὰ πτώματά τους ρίχθηκαν στὸν Δούναβη, γιὰ νὰ ἐξαφανιστεῖ κάθε ἴχνος τους. *«Αὐτὸ τὸ δραματικὸν τέλος εἶχεν ἡ πρώτη μεγάλη καὶ ἀληθῶς πανελληνίως ἀπόπειρα ἀπελευθερώσεως τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους»*, γράφει ὁ Καθηγητὴς Ἀπόστ. Δασκαλάκης.

Πεθαίνοντας ὁ Ρήγας εἶπε: *«Ἔτσι πεθαίνουν τὰ παλληκάρια. Ἐγὼ ἀρκετὸν σπῶρον ἔσπειρα, καὶ τὸ ἔθνος μου θὰ θερίσει τὸν γηλικὸν καρπὸν»*. Λόγια προφητικά! Τὰ τελευταῖα λόγια ἐνὸς μεγάλου Ἑλληνα πατριώτη καὶ ἀγνοῦ ὀραματιστῆ τῶν ἰδεῶν τῆς ἰσότητας καὶ ἐλευθερίας ὄλων τῶν ἰσῶν. Τὸν τιμοῦν τὰ Βαλκάνια. Σύμβολο τοῦ Γένους γίνεται μὲ τὴ θυσία του γιὰ τοὺς Ἑλληνας. Εἶναι ὁ πρωτόμάρτυρας τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας, *«πρωτόθρονος στὸ εἰκονοστάσι τοῦ Γένους»!* Ὡς ὀρμητικὸς ἐθνεγέρτης ὁμολογεῖ ὁ Θεόδωρος Κολλοκοτρώνης: *«Ἐστάθη ὁ μέγας εὐεργέτης τῆ φυλῆς μας, τὸ μελάνι του θὰ εἶναι πολὺτιμο ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅσο τὸ αἷμά του τὸ ἅγιο ἔγραψε τροπάρια ἄλλο σόι»*. Σήμερα, στὰ Προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, μαρμαρωμένος στὸν ἀνδριάντα του, ὁ ἐθναπόστολος καὶ ἐθνομάρτυρας Ρήγας καλεῖ σὲ ἐθνικὴ ὁμοψυχία τοὺς Νεοέλληνας, καὶ ἀθάνατος ἀπευθύνει ἐκκλήση στὶς καρδιές μας μὲ τοὺς στίχους τοῦ *Θουρίου* του:

*«Σᾶς κράζει ἡ Ἑλλάδα, σᾶς θέλει, σᾶς πονεῖ,
ζητᾷ τὴν συνδρομήν σας μὲ μητρικὴν φωνή»*.

A. K. ΚΟΡΝΑΡΟΥ-ΚΑΛΑΜΑΡΑ